

“СҮХ-ИНДЭР” ХХК

**ДОРНОД АЙМГИЙН ХЭРЛЭН СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ
“ЗҮҮН-ӨЛЗИЙТ” НЭРТЭЙ БАРИЛГЫН ЧУЛУУНЫ ОРДЫГ
АШИГЛАХ ТӨСЛИЙН**

**2023 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

/ Аж ахуй нэгжийн регистрийн дугаар: 3375099 /

/ Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: ДО-004А /

**Улаанбаатар хот
2023 он**

Батлав:

БОАЖЯ-ны Хүрээлэн буй орчны
бодлого зохицуулалтын газрын дарга

Б.БУЯННЭМЭХ

Зөвшөөрч, хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн:

“СҮХ-ИНДЭР” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал:

Э.ЭНХБОЛД

**ДОРНОД АЙМГИЙН ХЭРЛЭН СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ
“ЗҮҮН-ӨЛЗИЙТ” НЭРТЭЙ БАРИЛГЫН ЧУЛУУНЫ ОРДЫГ
АШИГЛАХ ТӨСЛИЙН**

**2023 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

/ Аж ахуй нэгжийн регистрийн дугаар: 3375099 /

/ Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: ДО-004А /

Хянасан:

БОАЖЯ, ХБОБЗГ-ын
ахлах мэргэжилтэн:

Ц.ЖАРГАЛНЭМЭХ

Боловсруулсан:

“СҮХ-ИНДЭР”ХХК-ийн
Байгаль орчны мэргэжилтэн:

Н.ЦОЛМОН

Улаанбаатар хот
2023 он

ГАРЧИГ

БҮЛЭГ I. ОРШИЛ	3
БҮЛЭГ II. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	4
II.1. Төслийн нэр	4
II.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч	4
II.3. Төслийн байршил	4
II.4. Уурхайн нөөц	5
II.5. Хүчин чадал	5
II.6. Уурхайн ажлын горим	5
II.7. Уулын ажлын календарь төлөвлөлт	6
II.8. Ашиглалтын систем	6
II.9. Уурхайн тоног төхөөрөмжийн сонголт	6
II.10. Хөрсний овоолго	6
II.11. Уурхайн тэсэлгээ	7
II.12. Бутлан-ангилах хэсгийн технологийн горим	7
II.13. Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо	8
II.14. Ажилчдын бүтэц бүрэлдэхүүн, удирдлага зохион байгуулалт	8
II.15. Төслийн дэд бүтэц	8
БҮЛЭГ III. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	9
БҮЛЭГ IV. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ	12
БҮЛЭГ V. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ	15
БҮЛЭГ VI. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	17
VI.I. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	17
VI.II. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	20
VI.III. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	20
VI.IV. Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө	21
VI.V. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	21
VI.VI. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	21
VI.VII. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	22
VI.VIII. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	24
VI.IX. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	26
VI.X. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь, төлөвлөгөө	28
2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ	29
ДҮГНЭЛТ	30
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ	31

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл	4
Хүснэгт 2. Талбайн цэгүүдийн солбицол	4
Хүснэгт 3. Тоног төхөөрөмжийн жагсаалт	6
Хүснэгт 4. Уурхайд ажиллах тоног төхөөрөмжүүд	6
Хүснэгт 5. Тэсэлгээний ажлын тооцоо	7
Хүснэгт 6. Төслийн нийт ажилчдын тоо	8
Хүснэгт 7. Барилга, байгууламжийн мэдээлэл	8
Хүснэгт 8. Төслийн нийт усны хэрэглээ	8

Хүснэгт 9. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	17
Хүснэгт 10. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	20
Хүснэгт 11. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	21
Хүснэгт 12. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	23
Хүснэгт 13. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	25
Хүснэгт 14. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	27
Хүснэгт 15. Олон нийтэд тайлагнах, танилцуулах төлөвлөгөө.....	28
Хүснэгт 16. 2023 оны БОМТ-нд зарцуулсан нийт зардал.....	29

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордын байршлын зураг.....	5
Зураг 2. Барилгын чулуу бутлан-ангилах хэсгийн технологийн схем	7

БҮЛЭГ I. ОРШИЛ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, стратегийн үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилго бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм.

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны орд төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ)-ний үндсэн зорилго нь төслийг хэрэгжүүлэх явцад үүсэх бүхий л сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг төслийн хэрэгжилтийн хүрээнд авч үзэн, холбогдох зардлыг бодитоор төлөвлөх, улмаар энэхүү төлөвлөгөөг төсөл хэрэгжүүлэгч дагаж мөрдсөнөөр байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын үүргээ хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх юм.

БОМТ-ний тайлан боловсруулах аргачлал:

Тус төслийн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа БОАЖ-ын сайдын 2019 оны 10 дүгээр сарын 29 –ны өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан аргачлалын дагуу энэхүү байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө, нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын талаар авах арга хэмжээ, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, тус байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах хуваарь зэрэг ажлууд багтсан бөгөөд төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүрийн 11 дүгээр сарын 01-ны дотор тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, дараа оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний төслийн хамт холбогдох байууллагад хүргүүлж байх зайлшгүй шаардлагатай болно.

БҮЛЭГ II. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хүснэгт 1. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн мэдээлэл

№	Үзүүлэлтүүд		
1	Аж ахуйн нэгжийн нэр		“Сүх-Индэр” ХХК
2	Улсын бүртгэлийн дугаар		0711006136
3	Уурхайн нэр		
	“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны орд ашиглах төсөл		
4	Ордын	Нийслэл/Хот/ Аймаг	Дорнод аймаг
5	байршил	Сум/Дүүрэг	Хэрлэн
6	Ашигт малтмалын төрөл		Барилгын чулуу
7	Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн дугаар		ДО-004А
8	Аж ахуйн	Аймаг/Хот	Дорнод аймаг
9	нэгжийн хаяг	Сум/Дүүрэг	Хэрлэн
10		Баг/Хороо	1-р баг
11	Захирлын	Нэр	Захирал Э. Энхболд
12	хаяг	Гар утас	976-99992068

II.1. Төслийн нэр

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордыг ашиглах төсөл

II.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч

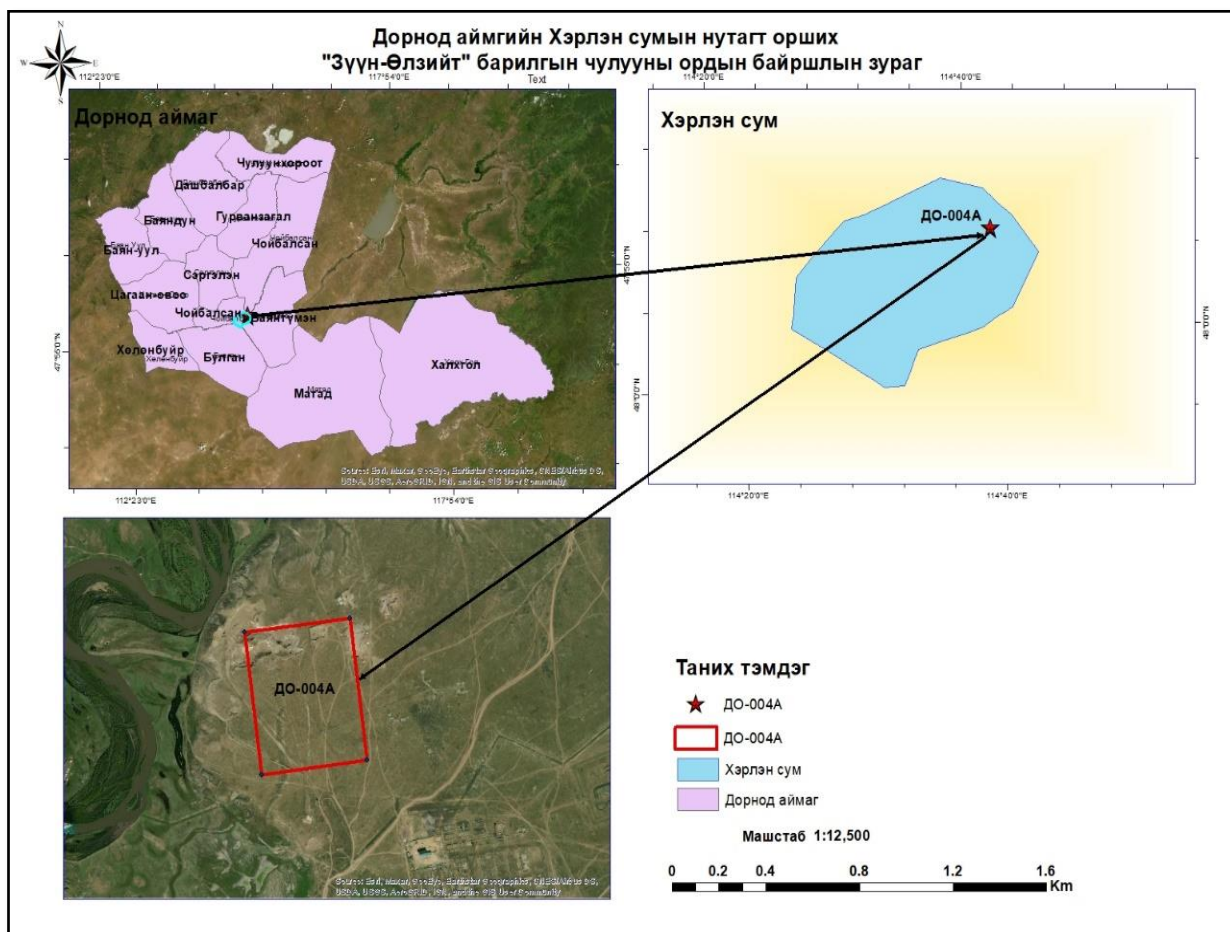
“Сүх-Индэр” ХХК

II.3. Төслийн байршил

“Зүүн-Өлзийт” барилгын чулууны орд нь Дорнод аймгийн төв болох Чойбалсан хотоос зүүн тийш 18 км-т, Хэрлэнгийн зүүн гүүрнээс 15 км-т Хэрлэн голын урд талд байрладаг. Уурхайн талбай нь Улаанбаатар хотоос зүүн зүгт 658 км зайд байрлана. Нийт 25.9 га талбайтай.

Хүснэгт 2. Талбайн цэгүүдийн солбицол

№	Уртраг			Өргөрөг		
	Градус	Минут	Секунд	Градус	Минут	Секунд
1	114	40	59.60	48	05	57.10
2	114	40	59.60	48	06	15.60
3	114	41	21.50	48	06	15.60
4	114	41	21.50	48	05	57.10

Зураг 1. “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордын байршлын зураг

II.4. Уурхайн нөөц

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордод эрэл үнэлгээ, хайгуулын ажлыг явуулж улмаар 2019 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр нарийвчилсан хайгуулын ажлын үр дүнгийн тайланг Уул Уурхайн Яам, Ашигт Малтмалын Газрын Тосны Газрын дэргэдэх Эрдэс Баялгийн Мэргэжлийн Зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлэн бодитой (В) зэрэглэлээр 3,008,942.5 м³ буюу 7,432,088.0 тн, боломжтой (С) зэрэглэлээр 2,367,224.8 м³ буюу 5,847,045.3 тн, нийт бодитой болон боломжтой (В+С) зэрэглэлээр 5,376,167.3 м³ буюу 13,279,133.3 тн барилгын чулууны нөөцийг Улсын нөөцийн бүртгэлд бүртгүүлсэн байна.

II.5. Хүчин чадал

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Сүх-Индэр” ХХК-ийн “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордыг 82 жилийн хугацаанд ашиглах бөгөөд жилд 36.0 мян.м³ барилгын чулуу олборлох ба бутлан ангилах хэсэгт сийрэгжүүлснээр 50.4 мян.м³ барилгын чулуу боловсруулах хүчин чадалтай.

II.6. Уурхайн ажлын горим

Уурхайн үйл ажиллагаа нь 4 сараас 9 сарыг дуустал тасралтгүй ажиллагаатай явагдах бөгөөд Монгол улсын хууль тогтоомжуудад заасны дагуу олон нийтээр амрах баяр ёслолын

хоногууд, цаг агаарын хүндрэл, засвар үйлчилгээ зэрэг хүчин зүйлүүдийг тооцсон. Хоногт 1 ээлжээр, ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 10 цаг байна. Жилд 110 хоног ажиллана.

II.7. Уулын ажлын календарь төлөвлөлт

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй Барилгын чулууны орд нь жилд 36.0 мян.м³/жил дайрга олборлох хүчин чадалтай байна. Уурхайн ашиглалтын 5 жилийн хугацаанд нийт 147.49 мян.м³ хөрс хуулж, 1325.97 мян.тн дайрга олборлоно. Хөрс хуулалтын дундаж коэффициент 0.11 м³/тн байна.

II.8. Ашиглалтын систем

Ордыг ил аргаар нээж, ашиглах бөгөөд тэсэлгээтэй, авто тээвэртэй гадаад овоолготой ашиглалтын системээр ашиглана.

II.9. Уурхайн тоног төхөөрөмжийн сонголт

Хүснэгт 3. Тоног төхөөрөмжийн жагсаалт

№	Төхөөрөмжийн нэр	Марк	Бүтээмж, тн/цаг	Ш/тоо	Хөдөлгүүрийн чадал, кВт
1	Чичиргээт тэжээгүүр	ZSW320x90	50-120	1	7.5
2	Хацарт бутлуур-1	PE500x750	40-110	1	45
3	Алхат бутлуур	PF1210	80-120	1	110
4	Чичиргээт шигшүүр	ЗҮК1237	30-180	1	11
5	Туузан конвейер	BW900*8m		1	11
6	Туузан конвейер	BW900*11.5m		1	11
7	Туузан конвейер	BW1050*9m		1	11
8	Туузан конвейер	BW750*16m		1	11
9	Туузан конвейер	BW750*16m		1	11
10	Туузан конвейер	BW750*16m		1	11
11	Тоос баригч төхөөрөмж	DMC-32		2	1.5

Хүснэгт 4. Уурхайд ажиллах тоног төхөөрөмжүүд

Тоног төхөөрөмийн төрөл	Марк	Ш/тоо
Үндсэн тоног төхөөрөмж		
Утгурт ачигч	Long Yu ZL 935	1
Экскаватор	CAT330	1
Автосамосвал	Howo	2
Туслах тоног төхөөрөмж		
Суудлын машин	Pick up	1
Зам услагч	Foton	1
Түлшний машин	Hyundai	1
Микро автобус	Hyundao istana	1
Ачааны машин	Hyundai Mighty	1

II.10. Хөрсний овоолго

Шимт хөрсийг Long Yu ZL935 маркийн утгуурт ачигчаар хуулна. Шимт хөрсийг ил уурхай, бутлан ангилах хэсгийн талбай, уурхайн гадаад тээврийн замын талбай, хөрсний овоолгын суурийн талбайгаас 0.2 метрийн зузаантайгаар хуулна. Нийтдээ эхний 5 жил цулаар 3,148.0 м³ буюу сийрэгжсэнээр 3.777.6 м³ шимт хөрс хуулж овоолно.

II.11. Уурхайн тэсэлгээ

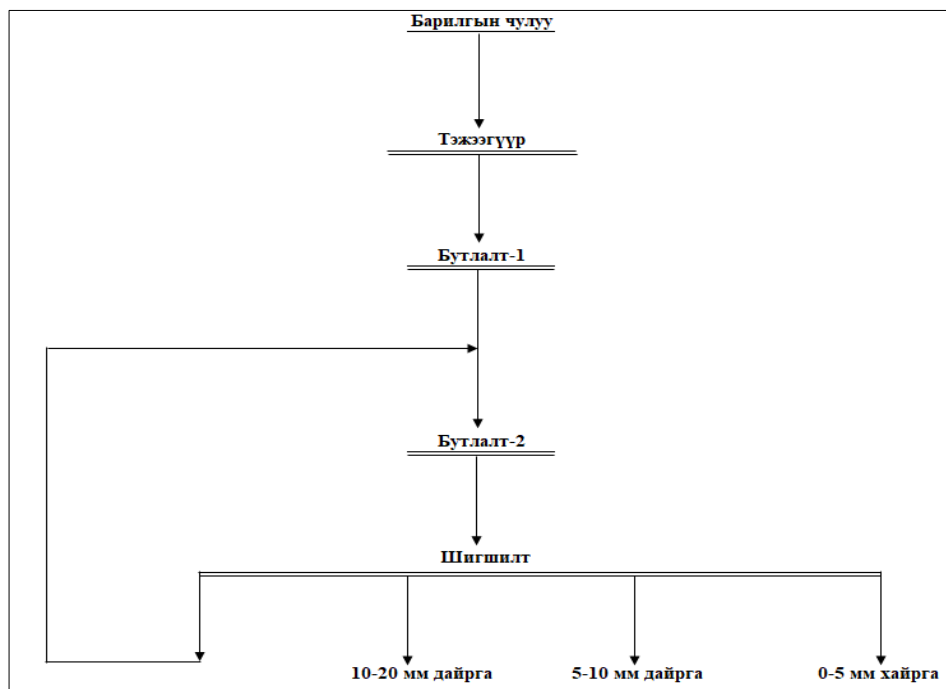
“Зүүн-Өлзийт” нэртэй Барилгын чулууны ордын жилд хуулах уулын цулын хэмжээ бага учир тэсэлгээг жилд нэг удаа хийнэ.

Хүснэгт 5. Тэсэлгээний ажлын тооцоо

№	Т.тэмдэг	Үзүүлэлт	Х.нэгж	Утга	
1	бш	Чулуулгийн бат бөхийн хязгаар	Шахалт	МПа	72.0
	бши		Шилжрэлт	МПа	15.3
	бс		Суналт	МПа	13.1
2	Ү	Чулуулгийн нягт	т/м ³	т/м3	
3	рж	Тэсрэх бодисын жишиг хувийн зарцуулалт	г/м ³	г/м3	
4	Ктб	Тэсрэх бодисын жиших коэффициент	-	1.13	
5	Кдб	Чулуулгийн бутлагдлын зэргийг тооцох коэффициент	-	1.57	
6	Кца	Чулуулгийн цавшлыг тооцох коэффициент	-	1.2	
7	Кбө	Цэнэгийн бөөгнөрлийг тооцох коэффициент	-	0.9	
8	Киг	Тэсрэлтэнд өртөх чөлөөт ил гадаргын тоог тооцох коэффициент	-	5.5	
9	Кэз	Тэсрэлтэнд өртөх чулуулгийн эзлэхүүнийг тооцох коэффициент	-	1.2	
10	qt	Тэсрэх бодисын тооцооны хувийн зарцуулалт	г/м ³	628	

II.12. Бутлан-ангилах хэсгийн технологийн горим

Ил уурхайн олборлолтын үед үүсэх уулын чулуулгийн хамгийн том ширхэглэлийн хэмжээг -400 мм-ээр тооцсон. Ил уурхайгаас ирсэн чулуулгийг чичиргээт тэжээгүүрээр эхний шатны хацарт бутлуурт өгнө. Хацарт бутлуураар бутлагдсан бүтээгдэхүүнийг 2 дахь шатны алхан бутлуурт өгнө. 2 дахь шатны алхан бутлуураас гарсан бүтээгдэхүүнийг чичиргээт шигшүүрийн тэжээл болгон өгнө. Чичиргээт шигшүүрээс -5+0 мм, -10+5 мм, -20+10 мм, +20 мм ширхэглэлтэй 4 ангиллын бүтээгдэхүүн гарах бөгөөд +20 ширхэглэлтэй бүтээгдэхүүн эргэлтийн ачааллаар 2 дахь шатны алхан бутлуурт өгөгдөнө.

Зураг 2. Барилгын чулуу бутлан-ангилах хэсгийн технологийн схем

II.13.Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо

Ширхэглэлээр ангилсан барилгын чулууг зах зээл дээр нийлүүлэхийн тулд технологийн туршилт болон лабораторийн шинжилгээнд үндэслэн -5+0 мм (16.07%), -10+5 мм (50.46%), -20+10 мм (33.46%) ширхэглэлтэй барилгын чулууг гаргахаар тооцоолсон байна.

II.14.Ажилчдын бүтэц бүрэлдэхүүн, удирдлага зохион байгуулалт

Хүснэгт 6. Төслийн нийт ажилчдын тоо

№	Хэсэг нэгж	Ажилчдын орон тоо
1	Төв оффис	3
2	Уулын хэсэг	7
3	Бутлан ангилах хэсэг	2
4	Засвар механикийн хэсэг	2
5	Аж ахуй, үйлчилгээний хэсэг	4
	Нийт	18

II.15.Төслийн дэд бүтэц

Барилга байгууламж:

Хүснэгт 7. Барилга, байгууламжийн мэдээлэл

№	Барилгын нэр	Х.нэгж	Хэмжээ	Тайлбар
1	Уурхайн манаач	м ²	12	1 ш зөөврийн сууц
2	Засварын агуулах	м ²	28.4	40 тн контейнер 1 ш
3	Цайны газар	м ²	28.4	40 тн тохиж.контейнер 1 ш
4	Засварын талбай	м ²	80	Талбайн үржил шимт хөрсийг хуулж, хайрга асгаж бэлдэнэ

Цахилгаан хангамж:

“Дорнод аймгийн эрчим хүчний систем” ТӨХК-ийн 6 кВ-ийн агаарын шугамаас 400 кВт-ын хүчин чадалтай дэд станц угсарч ЦЭХ-ээр хангана.

Усан хангамж:

“Сүх-Индэр” ХХК нь унд ахуйн усны хэрэгцээ болон зам усалгаагаа өөрийн эзэмшлийн гүний худгаас хангана.

Унд ахуйн хэрэглээнд хэрэглэх усны хэмжээ. Уурхайн хотхоны унд-ахуйн усны хэрэглээнд жилд 39.6 м³ 82 жилийн хугацаанд 3247.2 м³ ус хэрэглэхээр байна.

Зам усалгаанд ашиглагдах усны хэмжээ. Зам усалгаанд жилд 748.8 м³ нийт 82 жилийн хугацаанд 61,401.6 м³ ус ашиглахаар байна.

Хүснэгт 8. Төслийн нийт усны хэрэглээ

№	Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Нийт ашиглалтын жилд
1	Унд, ахуйн усны хэрэгцээ	м ³	3,247.0
2	Зам талбайн усалгаа	м ³	61,401.6
	Нийт усны хэрэгцээ	м³	64,648.6

БҮЛЭГ III. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ- ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Физик газарзүй:

Физик газарзүйн мужлалаар Хангайн муж Сэлэнгэ Орхоны савын дундаж өндөр уулс хэсэгт харьяалагдана. Засаг захиргааны хуваариар Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 5-р багийн нутагт харьяалагдах бөгөөд аймгийн төвөөс 2.5 км зайтай.

Газарзүйн байрлал, газрын гадарга:

Төслийн талбай нь жижиг толгодорхог рельефтэй Хэрлэн голоо дагасан дунд зэргийн уулархаг толгодорхог гадаргуутай. Тэдгээрийн харьцангуй өндөр нь 25-100 м хооронд хэлбэлзэх бөгөөд хажуу налуугийн өнцөг нь 5-10 градусаас ихгүй. Тэдгээрийн хооронд томоохон хэмжээний тэгшивтэр гадаргуутай талархаг рельефийг үүсгэсэн байна. Үнэмлэхүй өндөр нь 800 м-ээс өндөргүй.

Байгаль газарзүйн хувьд дорнод монголын өргөн уудам тал нутагт далайн төвшнөөс дээш 600-700 метр өргөгдсөн тал хээрийн бүсэд багтдаг.

Газрын гадарга нь 745-750 м орчим өргөгдсөн өндөрлөг тэгш тал, Хэрлэн голын хаяа татмын хэсгийг хамран байрших ба ямар нэгэн нам уул, толгод байхгүй юм. Газрын гадаргын хэлбэр дүрсийн хувьд ерөнхийдөө тэгш тал газрын шинжтэй, талын аажуу урсгалтай, өргөн голдрилтой талын голын хэв шинж бүхий Хэрлэн голын татам бүхий тэгш, үл мэдэг хотос, хонхор газар голлоно.

Цаг агаар:

Төслийн талбайн ус цаг уур нь эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай бөгөөд зундаа халуун, өвөлдөө хүйтэн өвлийн үргэлжлэх хэмжээ богино байна.

Жилийн хамгийн хүйтэн сар нь 1 дүгээр сар буюу дундаж агаарын температур нь -23.4°C , хамгийн дулаан сар нь 7 дугаар сар буюу дундаж агаарын температур нь $+22.1^{\circ}\text{C}$ байдаг байна.

Жилийн дундаж температур нутгийн хойд болон зүүн хэсгээр 0°C – -2°C , төв ба өмнөд хэсгээр 0°C – $+2^{\circ}\text{C}$ үзүүлэлттэй байна. Жилийн хамгийн хүйтэн 1 дүгээр сарын дундаж температур ихэнх нутгаар -20°C , халх голын сав дагуу -25°C бол хамгийн их хүйтэн нь халх голд -47°C хүрсэн байна. харин хамгийн дулаан 7 дугаар сарын дундаж температур 20°C , хамгийн их халуун 41°C хүрчээ. Тус нутгаар 5°C хавар 4 дүгээр сарын 14-нөөс 5 дугаар сарын 1-ны хооронд дайран дулаарч намар 9 дүгээр сарын 27-ноос 10 дугаар сарын 13-ны хооронд дайран хүйтэрч нийтдээ 149-182 хоног 5°C - аас дулаан үе үргэлжилдэг байна. Жилд нар гийгүүлэх хугацаа хойд хэсгээр 2700-аас бага цаг, төв ба зүүн хэсгээр 2700-3000 цаг, өмнөд хэсгээр 3000-3200 цаг, зуны нэг өдөр 9-10 цаг, өвлийн нэг өдөр 5-6 цаг байна.

Усан орчин:

Монгол орны дорнод бүс нутаг нь ус зүйн сүлжээний хувьд Номхон далайн ба Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд хамрагдана. Голууд нь Хэнтийн нуруу, Их Хянганы уулсаас эх аван Дорнодын тал нутгийг зөвхөн дайран гарч урсдаг бөгөөд тал нутгаар урсахдаа томоохон цутгал голуудыг өөртөө нэгтгэн авах нь ховор, харин усаа ууршуулж ямар нэг хэмжээгээр алддаг байна. Энд нуур нилээд өргөн тархсан байх боловч жижиг хэмжээний нуур зонхилно. Нуурууд нь ихэвчлэн гадагш урсгалгүй байх ба талархаг газрын хотос хонхорт тогтсон байна. Зарим нуурууд гандуу хуурай үед ширгэж хужир, шал тойром болдог.

Дорнод аймгийн нутгаар хэрлэн, халх, улз, дэгээ, нөмрөг, гал, дөч, ямалхай зэрэг гол мөрд, буйр, хөх, яхь нуур болон бусад олон арван жижиг нуур устай. Эмчилгээ сувилгааны ач холбогдол бүхий улсын болон аймаг орон нутгийн зэрэглэлтэй утаат минчүүр, хөх нүдэн, ар булаг, тамсаг булаг, шувуут зэрэг 10 гаруй рашаан, жирмийн цагаан, хулстайн тосон, булан шавар зэрэг 10 орчим эмчилгээний шавартай эрдэст нууруудтай. Эдгээр нь бүгд “нүүрсхүчлийн хүйтэн” рашааны мужид багтдаг. Гол мөрний үндсэн тэжээл нь зуны хур бороо, гүний ус үлдсэн хэсгийг бүрдүүлдэг. Гол мөрөн, нуурын мөсний горим нь намар 11-р сарын сүүлчээр хөлдөж, хавар 4-р сарын дундуур гэсдэг байна.

Судалгааны талбайн Гидрографын нөхцөл нь Хэрлэн гол ба түүний цутгалангуудаар тэжээгдэх бөгөөд Чойбалсан хотын урдуур урсаж өнгөрдөг. Судалгааны талбайн дундуур өргөрөгийн дагуу урсан өнгөрнө. Голын өргөн 80-100м гүн нь 1,5-2м, урсгалын хурд нь 0,4-0,85м/секундын хооронд хэлбэлзэнэ. ан сүлжээ харьцангуй сайн хөгжсөн бүс нутагт багтана. Ордын дүүргээр Туул, Бүхэг, Түргэн зэрэг байнгын урсгалтай голууд урсан өнгөрдөг бөгөөд эдгээр голуудын гольдролын өргөн нь 30-70 м, гүн нь 0.5-1.5 м, урсгалын хурд дунджаар 1.0-1.6 м/сек гэж өмнөх судлаачид тогтоосон байна.

Төслийн талбайн хэмжээнд хэмжээнд хэрэглээний усны хэрэгцээг өөрийн эзэмшлийн гүний худгаас зөөврөөр хангана.

Хөрс:

Дорнод аймгийн Хэрлэн сум болон Хэрлэн голын орчмын бүс нутаг нь хөрс-газарзүйн мужлалаар Төв Азийн хөрс-био уур амьсгалын их мужийн Хангайн мужийн Хотгорын бүсшилийн хэв шинж бүхий Баянтүмэнгийн 17-р тойрогт багтана. Баянтүмэнгийн 17-р тойргийн хувьд ухаа толгод бүхий нутгаар сайргархаг, карбонатлаг хар хүрэн, тэгш тал газраар карбонатлаг хүрэн шороон, нам дор хотос болон чийгэрхэг газруудаар нугархаг хүрэн хөрсний хэв шинж зонхилон тархах бол Хэрлэн голын татмын системд аллювийн нугат-намгийн болон алювийн ширэгт хөрсний шинж тархсан шинжтэй. Төсөл хэрэгжих талбайд талбайн гадаргын хэлбэр дүрстэй уялдан, хүрэн шороон хөрс болон аллювын ширэгт хөрсний хэв шинж тархсан байна.

Ургамал:

Монгол орны ургамал газарзүйн мужлалтаар Евроазийн шилмүүст ой, нуга хээрийн их мужийн, Дорнод Азийн мужийн Дэгээ-Нөмрөгийн тойрог, Евроазийн хээрийн их мужийн, Дорнод Азийн мужийн Улз-Хэрлэнгийн тойрог, Халх голын тойрог, Төв Азийн мужийн, Матад-Тамсагийн тойрогт тус тус хамаарна.

Төсөл хэрэгжих талбай нь ургамлын хувьд Дорнод Монголын хээрийн тойрогт хамаарна. Дорнод Монголын тал ухаа толгод бүхий харьцангуй өндөрлөг тэгш тал нутагт хамрагдах ба хуурай хээрийн ургамалшилийн хэв шинж зонхилдог.

Төслийн талбайд Хиаг улалжит, үетэн алаг өвст, бударгана алаг өвстэй дэрс бүхий нугын ургамлын бүлгэмдэл зонхилно.

Энэ нутагт бутлаг үетэнт хуурай хээрийн ландшафт зонхилно. Чулуусаг алаг өвс ботуульт бүлгэмдэлтэй, хосолсон чулуусаг алаг өвс хялганат *stipa krylovii*, *arenaria capilaris*, *acrtogeron gramimeneum*, *Artemisia ruthifolia*, *caryopter is Mongolica* зарим газраа *achnatherum splendens*, *carex duriuscula*, *iris lacteal*, *carex enervis*, нутгийн өмнөд хэсгээр Монголын Дорнод хэв шинж, харгана бүхий жижиг бутлаг үетэнт хиаг-харганат, хиагт бүлгэмдэлтэй *. leymuschinensis*, *stipa Krylovii*, *caragana microphilia*/. Вонголын хээрийн бусад хээрээс ялгагдах онцлог нь хэд хэдэн зүйлийн харгана, агь зэрэг хуурайсаг сөөг, сөөгөнцөр ургамал элбэг тархдагт оршино (Н.Өлзийхутаг, 1995он)

Амьтан:

Төсөл хэрэгжиж буй нутаг нь газарзүйн мужлалаар Монгол дагуурын тойрогт хамаарна. Төсөл хэрэгжих бүс нутагт дагуур зараа, брандтын багваахай, сахалт багваахай, дагуур огдой, монгол огдой, бор туулай, дагуур зурам, орог зусаг, хээрийн хулгана, саарал чоно, шар үнэг, хярс, цагаан зээр зэрэг амьтад тохиолдоно.

Нийгэм эдийн засгийн үзүүлэлт:

Монгол улсын шинэ Үндсэн хуулинд Монгол улсын Засаг захиргааны нэгж аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хороо байна гэж заасны дагуу 1994 оны 7 дугаар сарын 1-ны өдөр Чойбалсан хот нь Хэрлэн сум болон зохион байгуулагджээ. Чойбалсан хот нь нийслэл Улаанбаатар хотоос 655 км, Хэнтий аймгийн Чингис хотоос 334 км, Сүхбаатар аймгийн Баруун-Урт хотоос 200 км зайд оршдог. Хойд талаараа Адуунчулууны нүүрсний уурхай, урд талаараа Хэрлэн гол, баруун, зүүн талаараа жижиг гүвээ толгодоор хүрээлэгдсэн 28,0 мян га талбай бүхий нутагтай, уртаашаа 20 км сунаж тогтсон Монгол улсын том зэрэглэлд ордог хот юм. Чойбалсан хот нь Дорнод аймгийн төв бөгөөд Хэрлэн сум нь 10 багтай, 13.2 мянган өрх, 46.2 мянган хүн амтай, нийт хүн амын 48 хувь нь төвлөрсөн хангамжтай орон сууцанд амьдардаг. Эдийн засгийн хувьд төвийн бүсэд багтдаг бөгөөд аж үйлдвэрийн салбар, дэд бүтэц сайн хөгжсөн бүс нутагт харъяалагдана. Хэрлэн сум нь Дорнод аймгийн нийт төсвийн орологын 48.1%-г (2020 оны байдлаар) бүрдүүлсэн нь аймагтаа нэгт орж байна.

БҮЛЭГ IV. ТӨСЛИЙН ГОЛ БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ

Төслийн талбай нь Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт байрлах “Сүх-Индэр” ХХК нь ДО-004А тоот тусгай зөвшөөрөл бүхий 25.9 га талбайтай. Барилгын чулууны орд”-ыг ил аргаар ашиглах төсөл хэрэгжүүлнэ.

Газрын гадарга, хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл:

Уурхайд төсөл хэрэгжих 30 жилийн турш бутлан ангилах шигших тул талбайн ойр орчмын газрын гадаргыг тоос дарж хөрс, ургамал, орчныг бохирдуулна. Мөн өрөмдлөг тэсэлгээний үед ялгарах их хэмжээний тоос орчныг бохирдуулна.

Шимт хөрсийг 0.15-0.2 м зузаантайгаар хуулж хүний хөлөөс зайдуу салхины нөмөр газар 8-10 метрийн өндөртэй байгуулна. Шимт хөрсний овоолго үүсгэсний дараа хөрс нь сийрэгжсэн байх учир салхинд хийсэх, бороо болон үерийн усанд урсах зэрэг сөрөг нөлөөтэй.

Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл:

Замын хөдөлгөөн, тэсэлгээ хөрс хуулалт, тээвэрлэлтээс үүдэлтэй агаарын тоосжилт, дизель түлшээр ажилладаг машин механизм тоног төхөөрөмж, тэсэлгээнээс үүссэн бохир хий утаа, дуу чимээ, хог хаягдлаас үүсэх үнэр зэрэг болно.

Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл:

- Технологийн болон унд ахуйн усыг гүний худгийн усаар хангана. Энэ тохиолдолд газрын гадаргын болон гүний усны нөөцөд тодорхой хэмжээний хомсдол үүсгэх болно.
- Төслийн үйл ажиллагаанаас ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал хөрсийг бохирдуулснаас гадаргын болон гүний усанд шууд бусаар нөлөөлнө.
- Технологийн процесс, тоосжилтыг дарахад ашиглах болон ундны усыг гүний худгаас хангах учир гүний усны нөөцөд бага хэмжээний өөрчлөлт оруулна.
- Түлш шатахуун, шатах тослох материалууд, бохир ус алдагдсанаас үүдэн бага гүнд орших уст давхарга бохирдох.
- Газрын доорх усан орчин бохирдсон тохиолдолд тэр нь хөрсөөр дамжин хүрээгээ тэлж хөрс, хүн, мал амьтан, ургамалд сөргөөр шууд нөлөөлнө.

Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл:

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Сүх-Индэр” “Зүүн- Өлзийт”-д байрлах барилгын чулуу олборлох төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчинд дараах сөрөг нөлөөллүүдийг үзүүлэх боломжтой хэмээн үзэж байна. Үүнд:

- Ойролцоо орших олборлолтын талбай болон тэдгээр талбай руу шатах тослох материалын тээвэрлэлт, хүдрийн олборлолт зэргийн тээвэрлэлтээс шалтгаалсан техникийн олон салаа зам үүсч тоос шороо ихээр дэгдэж агаар, орчны хөрс ургамлыг бохирдуулах хөрсний гадаргад хуурай тоос шороон хучаас үүсгэх,

- Зэргэлдээх орд газруудын үржил шимт хөрсний овоолгыг орон нутгийн салхины дээд талд байрлуулсантай холбоотой хөрсний гадарга дээр салхиар зөөгдсөн нарийн ширхэгтэй хэсгүүдийн агууламж нэмэгдэх,
- Хөрсний шинж чанар техноген гаралтай хүчин зүйлүүдийн нөлөөгөөр элэгдэлд өртөж, хими-физик шинж чанар нь алдагдсанаар хөрс хуурайших, хөрсний биологийн нөөц хомсдох, үржил шим нь алдагдах,
- Уулын ажлын хамгаалалт болгон хөндийн захаар хийсэн суваг шуудуу нь хөндийн чийглэг хөрсөнд хажуугийн урсацаас нэмэгдэн орж ирэх чийг болон бусад төрлийн нэмэгдэл хурдас хуримтлалд саад болох,
- Тээвэрлэлтийн машин техникт үзлэг засвар хийх үед нефтийн бүтээгдэхүүн, шатах, тослох материал, хөрсөнд нэвчиж хөрс бохирдуулах зэрэг сөрөг үр дагаварууд ажиглагдаж байгаа тул цаашид энэ тал дээр анхааран урьдчилан сэргийлэх, нөхөн сэргээх арга ажиллагааг баримтлан ажиллах нь зүйтэй.

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл:

- Тоосжилт үүссэнээс ургамал ба ургамлын бүрхэвч дээр бууж, үүнээс шалтгаалан навч гэрлийг шингээх нь буурч ургамлын фотосинтезийн бүтээмж доройтох болно.
- Хөрс хуулах, карьерын талбайгаар хөрс сулран ургамлын нөмрөг бүр мөсөн устаж үгүй болно.
- Ажилчдын суурингийн эргэн тойрон, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн улмаар тоног төхөөрөөмжийг газрын гадарга дээр засварлах, тээврийн хэрэгсэлийн хөдөлгөөн зэргээс хөрс талхлагдан, ургамлын төрөл зүйл, ургалт доройтно.
- Олборлолтын үеийн шороо тоос орчны ургамалжилтанд нөлөөлж, ургалт удааширна.

Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл:

- Олборлолтын талбайд ямар нэгэн шавжийн бүлгэмдэл, хөхтөн амьтад байхгүй. Олборлолт хийж байгаа газарт болон хаягдал овоолох талбайд байршиж байгаа шавж идэштэн, мэрэгч амьтдын нүх оромж, орчинтойгоо устаж үгүйрнэ,
- Газар шорооны ажлууд хийгдэх явцад энэ орчмын ан амьтан, шавьж хорхойн амьдрах орчин өөрчлөгдөж, идэш тэжээл ховордох, үхэж үрэгдэх, дайжих, улмаар тоо толгой цөөрнө,
- Дуу шуугиан, машин техник болон хүний хөл хөдөлгөөн ихсэх зэргээс улбаалан, ан амьтад, шувууд үргэн дайжиж, тархалт байршилт нь өөрчлөгдөнө,
- Ажиллагсад сонирхох болон тохиолдолын байдлаар ан агнах, шувуу барих түүнд ховор, ховордсон амьтад өртөгдөж болно,
- Уурхайн ухсан нүх суваг, шуудуу руу мал амьтан уурхайн талбай руу унаж, бэртэх аюултай.

- Тухайн нутаг нь уул уурхайн олон компаниуд удаан хугацааны турш зэрэгцэн үйл ажиллагаагаа явуулж ирсэнээс амьтад тодорхой хэмжээнд дайжаад болно.

Нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл:

- Төслийг хэрэгжүүлэхэд ажилчдыг төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн оршин суугчдаас авч ажиллуулах нь оршин суугчдын амжиргаа, нийгэм эдийн засгийн хөгжилд эерэг нөлөөтэй,
- Мөн үйл ажиллагааны явцад техникийн бүрэн бүтэн байдал алдагдах, хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангаагүйгээс эсвэл гэнэтийн аюул осол гарснаас улбаалан ажилчдын эрүүл мэнд, амь нас эрсдэх зэрэг нийгэм эдийн засгийн олон сөрөг нөлөөлөл үүсэх магадлалтай,
- Уурхайн ажлын үед ашиглаж буй техник, машин механизмаас дуу чимээ, тоосжилт ихэссэнээс хүн ам, ажилчдын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ,
- Орон нутгийн оршин суугчдын эдийн засгийн үзүүлэлтүүд, бэлчээрийн доройтол, малын тарга хүч буурах зэрэг нөлөөллүүд үүсэх болно.
- Уул уурхайн үйлдвэрлэлд ашиглагдаж байгаа тээврийн хэрэгсэлийн дуу чимээ, тоосжилт ихэссэнээр хүн ам болон ажилчдын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлнэ.
- Уурхайд ажиллагсдыг хортой, хүнд нөхцөлд ажилладаг учир эрүүл мэндэд эрсдэл учрах аюултай. Мөн хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг сахин ажлаагүйн улмаас гэнэтийн осол аваар учирч болзошгүй.

БҮЛЭГ V. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

“СҮХ-ИНДЭР” ХХК-ийн “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордыг ил аргаар ашиглах төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд, нийгэм эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ буюу зайлшгүй хийж гүйцэтгэх ажлыг төлөвлөхөд байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө оршино.

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордыг байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ны өдрийн А-618 тоот тушаалаар батлагдсан аргачлалыг баримталсан.

Энэхүү БОМТ-нд багтах нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох, түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө зэрэг ажлууд хийгдэхгүй болно.

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө нь тухайн төслөөс байгаль орчинд учруулах гол сөрөг нөлөөлөл болон болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг тодорхойлж түүнд шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгадаг.

“Сүх-Индэр” ХХК нь тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил бүрийн 11-р сарын 01-ны дотор төсөл хэрэгжүүлж байгаа аймаг, нийслэлийн байгаль орчны газарт хүргүүлж байх шаардлагатай.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ, нөхөн сэргээх, тухайн жилийн БОМТ-г хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь зэрэг ажлууд багтсан.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд 7,666.0 мян.төгрөг зарцуулахаар төлөвлөж тухайн ажлуудын хэмжээ, гарах үр дүн, хариуцах эзэн, баримталж ажиллах арга зүй, стандарт, холбогдох хууль тогтоомжийг тусгаж, зардлын задаргааг тусгав.

Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31-р зүйл болон 2012 онд шинэчлэн батлагдсан байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуульд аливаа төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний бүрдэл хэсэг болох байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг багасгах, арилгах арга хэмжээ, дүйцүүлэн хамгаалал хийх, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байхаар заасан.

Хуулин дээрх шаардлагын дагуу “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордын үйл ажиллагаанаас тухайн нутаг дэвсгэр, бүс нутгийн байгаль орчинд үзүүлэх гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах арга хэмжээ, шаардагдах хөрөнгө зардлын хамт тодорхойлж, баримтлах хууль, дүрэм журам, стандартуудыг хамтатган байгаль хамгаалах төлөвлөгөөг боловсрууллаа.

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний ажлын гол зорилго нь “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордын үйл ажиллагааны бүхий л үе шатыг хамрах ба төслийн үйл ажиллагаанас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг болзошгүй гол нөлөөлөл болон цаашид учруулж болзошгүй эерэг болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, багасгах, төсөл хэрэгжиж буй нутгийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд оршино.

БҮЛЭГ VI. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖЕМНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

VI.I. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 9. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төгрөг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төгрөг, / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
Агаарын чанар									
1	Тоосжилтын эх үүсвэрүүд: -Эвдэрсэн газар, тээврийн зам талбай, -Бутлуур шигшүүр, техник хэрэгслийн ялгарлаас,	Хүнд механизмын хөдөлгүүрийн тохиргоо, үйлчилгээг тогтмол хийх, хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах арга хэмжээ авах, хүнд машин механизмуудыг техникийн үзлэгт оруулах, засвар үйлчилгээг тогтмол хийх	Тээврийн хэрэгсэл	-	50,000	4	200,000	Жил бүр	-Агаарын ба агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль, -MNS 4585:2007. Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, -MNS 3383:1982. Агаар мандал. Бохирдуулагчийн эх үүсвэрийг тодорхойлох, -MNS 3384:1982.
2	-Хог хаягдлыг зайлуулаагүйг ээс.	Уурхайн тээвэрлэлтийн зам, уурхай орчимд тоосжилт дарах усалгааг тогтмол хийх	Уурхайн талбай, тээвэрлэлтийн зам	-	-	-	Дотоод төлөвлөлт-өөр	Тогтмол	Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, -MNS 5013:2009 Бензин хөдөлгүүртэй автомашин. Утааны найрлага дахь хорт бодисын зөвшөөрөгдөх
3		Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хуулийн дагуу уурхайд ашиглагдаж байгаа тоног төхөөрөмжүүдийн төлбөрийг төлнө.	Тээврийн хэрэгсэл	-	-	-	Дотоод төлөвлөлт-өөр	Жил бүр	

4		Хог хаягдлын цэг болон бие засах газар түүний ойр орчимд тогтмол ариутгал хийж байх	Хог хаягдлын цэг, бие засах газар	-	-	-	Хог хаягдлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан	Жилд 2 удаа	дээд хэмжээ ба хэмжих арга, -MNS 5014:2009 Дизель хөдөлгүүртэй автомашин. Утааны тортогжилтын зөвшөөрөх дээд хэмжээ ба хэмжих арга.
Газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвч									
1	-Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн ихсээс үүдэн хөрс элэгдэл эвдрэлд өртөх, -Хог хаягдлаас үүдэн орчин бохирдох, -ШТМ асгарч газрын гадарга хөрсийг бохирдуулах,	Уурхайн дотоод тээвэрлэлтийн замыг засварлах, сайжруулсан шороон зам болгох /5км/	Тээвэрлэлтийн зам	км	-	5км	Дотоод төлөвлөлт-өөр	Уурхайн үйл ажиллагаа-ны явцад	-MNS 3308:1991 Хөрс. Хөрсний химийн элементүүдийн нийт хэмжээг тодорхойлох арга, -MNS 4006:1987 Хөрс. MNS 3298:1991 Хөрс. Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлага, - MNS 3310- 91, Хөрс. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох, - MNS 17.5.1.19-92, БОХ. Эвдэрсэн газарт нөхөн сэргээлт хийхэд тавигдах шаардлага, - MNS4919:2000, “Эвдэрсэн газарт
2		Уурхайн талбайн эргэн тойронд уурхайн үйл ажиллагаа явагдаж байгааг анхааруулсан тэмдэг тэмдэглэгээг нэмэгдүүлэх, сайжруулах.	Уурхайн талбайд	-	-	-	100,000	Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө	
3		Өнгөн хөрсийг хуулан авах, уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө болон түүний явцад хуулан авсан өнгөн хөрсийг тусгайлан зассан овоолго байдлаар хадгалах.	Шимт хөрсний овоолго	-	-	-	Дотоод төлөвлөлт-өөр	Уурхайн үйл ажиллагаа-ны эхэн үед	
4		Шатах тослох материалын хадгалалтанд хяналт тавьж ажиллах, шатах тослох материал алдагдсан тохиолдолд цаг тухай бүрт нь	ШТМ	-	-	-	-	Тухай бүрт	

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Зүүн-Өлзийт” нэртэй
барилгын чулууны орд ашиглах төслийн
2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

2023

		саармагжуулах арга хэмжээ авах							хучилт хийх хөрс. Техникийн шаардлага”
5		Шатах тослох материалыг хадгалах талбайг хатуу хучилттай болгох, цементлэх. /Бетон зуурмагийн талбайд/	ШТМ-ын талбай	-	-	-	Дотоод төлөвлөлт- еер	2023 онд	
Усан орчин									
1	-Ундны усыг зориулалтын саванд хадгалаагүйгээс ус бохирдох, хүний биед муугаар нөлөөлөх, -Бохир усыг ил задгай асгаснаас үүдэн орчны бохирдол үүсэх.	Ахуйн бохир усыг ил задгай асгахгүй байх, орчны бохирдол үүсэхээс сэргийлж хуримтлуулах	Ахуйн бохир ус	-	-	-	-	Тогтмол	-Усны тухай хууль, -MNS (ISO) 4867:1999 Усны чанар. Дээжийг боловсруулах, хадгалах зөвлөмж, -MNS 4586:1998 Усан орчны чанарын үзүүлэлт. Ерөнхий шаардлага, -MNS 900 : 2005 Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт.
2		Шатах тослох материал алдагдах үед урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах	ШТМ	-	-	-	-	Тухай бүрт	
3		Зөөврийн усыг зориулалтын ус нөөцлөх саванд хуримтлуулах, сайжруулах	Ундны ус нөөцлэх сав	ш	100,000	1	100,000	2023 онд	
Амьтан									
1	Цахилгаан дамжуулах шугамд шувуу саатах, бэртэж, үхэх.	Компаний эзэмшилд байгаа цахилгаан дамжуулах агаарын шугамд шувуу үргээгч хийж байрлуулах.	Шувуу үргээгч	ш	-	-	Дотоод төлөвлөлт-еер	2023 онд	Амьтны тухай хууль
	Нийт зардал						400,000		

VI.II. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

Уурхайн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажил уурхайн гүнзгийрэлтээс хамааран 38 дахь жилээс эхлэн хийгдэх бөгөөд 39, 40 дэх жилээс биологийн нөхөн сэргээлт хийх боломжтой. Иймээс тухайн техник-эдийн засгийн үндэслэлд тусгагдсаны дагуу нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй.

VI.III. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх газрыг Дорнод аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас санал авсны үндсэн дээр эвдэрсэн газрыг техникийн нөхөн сэргээлт хийх ажлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлэхээр санал, шийдвэрт хүрсэн.

Хүснэгт 10. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд орон нутагтай хамтарч ажиллах, дүйцүүлэн хамгаалах ажил хийх санал орон нутгаас авах, хэрэгжүүлэх.	Орон нутгаас санал авсны үндсэн дээр Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын 5-р багийн нутаг дэвсгэрт шугам ухаж авсны улмаас эвдэрч, эзэнгүй орхигдсон газарт нөхөн сэргээлт хийх ажлыг үргэлжлүүлэн гүйцэтгэх. /Орон нутгаас санал авсан/	0.2 га газарт 3 м гүнтэй 5000м ³ газрыг булж, тэгшилнэ.	-	-	5,000,000	2023 онд	-Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөх хэрэгжүүлэх гарын авлага, -БОНБНУ-ий тухай хууль.
2	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих	Хэрлэн голын татмын ойн санд бургас тарих /Орон нутгаас санал авсан/	Бургас	200ш	5,000	1,000,000	2023 онд	
Нийт зардал						6,000,000		

VI.IV. Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

Уурхайн эдэлбэр газар болон түүний ойр орчмын нөлөөллийн бүсэд айл өрх байхгүй учир нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ хийгдэхгүй болно.

VI.V. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Уурхайн талбай болон түүний нөлөөллийн бүсэд ямар нэгэн түүх соёлын дурсгалт зүйл ба археологийн олдвор илрээгүй. Уурхайн үйл ажиллагааны явцад ямарваа нэгэн түүх соёлын дурсгалт зүйл олдох үед холбогдох хууль тогтоомжинд заасны дагуу засаг захиргааны байгууллага болон холбогдох байгууллага болох ШУА-ийн түүхийн хүрээлэнд даруй мэдэгдэж төслийн үйл ажиллагааг түр хугацаагаар зогсооно.

VI.VI. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

“Сүх-Индэр” ХХК-ийн ажилтнууд ажлын хариуцлага алдах, ялангуяа үйл ажиллагааны явцад технологийн горим зөрчсөнөөс элдэв осол гарч, үйлдвэрлэлийн хэвийн ажиллагаа саатах, ажиллагсадын эрүүл мэнд хохирох, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, тахир дутуу болох, хүний амь нас эрсдэх зэрэг осол аваар гарч болзошгүй тул аюулгүй ажиллагааг анхаарч ажиллах шаардлагатай.

Хүснэгт 11. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Болзошгүй аюул, осол, саатал, техник технологийн шугам	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн аюулгүй байдлыг тогтмол шалгах, хяналт тавьж байх /ажил эхлэхийн өмнө/	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж	-	-	-	Тогтмол	-Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, 2003 (сүүлийн нэмэлт өөрчлөлт 2012 оны 5 сарын 17)
2		Мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтний тусламжтайгаар хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй	Ажилчдад	-	-	300,000	Жил бүр	

	сүлжээний гэмтэл, -Галын гэнэтийн аюул үүсэх, -Ажилчид	ажиллагааны сургалт зохион байгуулах						-MNS6010-2009
3		Ажиллагсдыг хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр бүрэн хангаж ажиллуулах	Уурхайн ажилчид	18	-	Үйл ажиллагааны зардалд орсон	Жил бүр	Гамшгийн холбогдолтой нэр томъёо, тодорхойлолт, ерөнхий анги,
4	бэртэх, амь нас эрсдэх, уурхайн үйл ажиллагаа	Гал унтраах хэрэгслийг зохих газруудад байрлуулах, багаж хэрэгслийг нэмэгдүүлэх, сайжруулах	Уурхайн кемп орчимд	-	-	Үйл ажиллагааны зардалд орсон	2023 онд	-MNS 5002 2000: Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй
5	саатах, тоног төхөөрөмж эвдэрч гэмтэх,	Гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас хийж, шаардлагатай газруудад байрлуулах	Уурхайн кемп орчимд	-	-	100,000	2023 онд	-Шуугианы норм, аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлага,
6		Ажилд гарахын өмнө ажилчдад аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа өгөх	Уурхайн удирдлага	-	-	-	Тогтмол	-MNS 12.4. 005 – 1985: Хөдөлмөр хамгаалал.Шуугианаас хамгаалах хэрэгсэл ба аргууд,
7		Аваар, ослын үед авах арга хэмжээний төлөвлөгөөтэй байх	Уурхайн удирдлага	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	Тогтмол	
8		Хүчтэй салхи шуурганы үед уурхайн ажлыг түр зогсоох	Уурхайн удирдлага	-	-	-	Тогтмол	
9		Жолооч нарыг аюулгүй ажиллагааны сургалтанд хамруулах	Уурхайн жолооч нар	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд	
Нийт зардал						400,000		

VI.VII. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

“Сүх-индэр” ХХК нь Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын ОНӨААТҮГ-тэй хог хаягдлын гэрээ байгуулан ажиллана. Уурхайн үйл ажиллагаанаас бий болж буй хог хаягдлын хэмжээг багасгах, аль болох бага хог хаягдал үүсгэх, түүнийг дахин ашиглах болон дахин боловсруулах замаар гарсан хог хаягдлын хэмжээг бууруулах, үлдсэн хог хаягдлыг хүрээлэн буй орчинд аюулгүй байдлаар устгах зарчмыг баримтлан ажиллах шаардлагатай.

Хүснэгт 12. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийг хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг /2023 он/	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	“Чойбалсан хөгжил” ОНӨҮГ-тэй хог тээвэрлэлтийн гэрээ байгуулж, хог хаягдлыг тухай бүрт тээвэрлүүлэх	Хог хаягдал	-	200,000	-	200,000	Жил бүр	-Хог хаягдлын тухай хууль /2017.05.12/, -MNS 5344:2011. Ахуйн хог хаягдлыг тээвэрлэхэд тавих ерөнхий шаардлага, -Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын тухай хууль, -Ариун цэврийн тухай хууль.
2		Хог хаягдлын түр цэгийг шинээр байгуулах, хашаажуулах, хаалт хамгаалалт хийх. /Газар ухаж байгуулахгүй байх/	Хог хаягдлын цэг	-	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	Уурхайн үйл ажиллагааны үед	
3		Хог хаягдлын төвлөрсөн түр цэгийг суурийг хөрсөнд нэвчихээргүй хатуу хучилттай болгох, цементлэх.	Хог хаягдлын цэг	-	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд	
4	Шингэн хог хаягдал	Ахуйн бохир усыг ил задгай асгахгүй байх, орчны бохирдол үүсэхээс сэргийлэх	Ахуйн бохир ус	-	-	-	-	Тогтмол	
5		Ажиллагсдын бие засах газар, бохирын цооногт ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг тогтмол хийх	Бие засах газар, бохирын цооног	-	50,000	-	50,000	Жилд 1 удаа	

6	Аюултай хог хаягдал	Ашигласан шатах, тослох материалыг зориулалтын саванд хадгалах, уурхайн орчинд асгарч алдагдахаас тухай бүр сэргийлэх, ШТМ дахин боловсруулах үйлдвэр лүү тээвэрлүүлэх	ШТМ хадгалах сав, поошик	ш	100,000	1	100,000	2023 онд	
7		ШТМ болон аюултай хог хаягдлыг хадгалах талбайг хатуу хучилттай болгох /Бетон зуурмагийн үйлдвэрийн талбайд/	ШТМ хадгалах талбай	-	-	-	Дотоод төлөвлөлтөөр	2023 онд	
Нийт зардал							350,000		

VI.VIII. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

“Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордыг хэрэгжүүлснээс үүдэн байгаль орчинд учруулах сөрөг нөлөөллийг тухай бүрт илрүүлэх, түүнийг бууруулах, арилгах зорилгоор байгаль орчны төлөв байдалд тодорхой орон зайд, тодорхой хугацааны дотор, тодорхой давтамжтайгаар ажиглалт, хэмжилт, хяналт явуулах үйл ажиллагааны удирдамжийг орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр гэнэ.

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт байгаль орчны төлөв байдлын өөрчлөлт, сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, арилгах, бууруулах арга хэмжээ үр дүнтэй байгаа эсэх, сөрөг нөлөөллийн эрчим, цар хэмжээ нь зөвшөөрөгдөх хэмжээнд байгаа эсэхийг тогтоох ажиглалт, хэмжилт, дээжлэлт хийх байршил, давтамж, хариуцах этгээд, шинжилгээний арга, шаардагдах зардлыг тооцож тусгана.

Хүснэгт 13. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Нэгж зардал, төг	Нийт зардал, төг / 2023 он /	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга аргачлал
Агаарын орчин							
1	Агаарын тоосны (TSP, PM ₁₀ , PM _{2.5}) шинжилгээ мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	-Тээвэрлэлтийн замаас, -Ил уурхай орчмоос	Жилд 1 удаа 2 цэг 3 сорьц дээж	Шинжээчийн зардал -100,000 Агаарын сорьц дээж 25,000	250,000	Дорнод аймгийн цаг уур орчны шинжилгээний харъяа лаборатори	-MNS 4585-2007 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, -MNS 3384:1982 Сорьц авахад тавих ерөнхий шаардлага, -MNS 4048:1988 Тоосны хэмжээг тодорхойлох жингийн арга, -MNS 0017-2-5-11:1988 Агаар дахь азотын давхар ислийн хэмжээг тодорхойлох фотоколориметрийн арга
Хөрсөн бүрхэвч							
1	Хөрсний химийн үзүүлэлт (pH, EC _{2.5} dS/m, P ₂ O ₅ , K ₂ O, CaCO ₃)	-Ил уурхай орчим, -Кемп орчим	Жилд 2 удаа	25,000	100,000	Итгэмжлэгдсэн хөрсний шинжилгээний лаборатори	-MNS 3307:1991, MNS 3308:1991 Хөрс. Хөрсний химийн элементүүдийн нийт хэмжээг тодорхойлох арга, -MNS 4006:1987 Хөрс. Хөдөлгөөнт фосфор, калийг тодорхойлох арга -MNS 3298:1991 Хөрс. Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлага -MNS ISO 11047:2001 Хөрсний чанар. Хөрсний усан орчны хандмалд кадми, хром, кобальт, зэс, хар
2	Хөрсний хүнд металлын бохирдол тодорхойлох (Cr, Cd, Pb, Ni, Co)	-Шатах тослох материалын агуулах, -Тээвэрлэлтийн зам.	Жилд 2 удаа	25,000	100,000		

Усан орчин						тугалга, мангани, никель, цайрыг тодорхойлох.
1	Усны химийн шинжилгээ (рН, ЕС, TDS) нийт шүлтлэг, хатуулгын хэмжээ (CaCO ₃)	Унд ахуйн уснаас	Жилд 2 удаа	33,000	66,000	Усны итгэмжлэгдсэн лаборатори
Нийт зардал						516,000
-MNS 0900:1992. Ундны ус, ундны усны хяналт шинжилгээ, -MNS 3935:1986. Ундны ус хяналт шинжилгээнд тавих ерөнхий шаардлага, - MNS 3934:1986 Ундны болон үйлдвэрийн ус-химийн шинжилгээ хийх-дээж авах, хадгалах, зөөвөрлөх, -MNS4432:1997 Ундны ус. Өнгийг тодорхойлох арга, -MNS5667-2:2001 Усны дээж. Дээж авах. 2-р хэсэг. Дээж авах аргачлалын заавар.						

VI.IX. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

“Сүх-Индэр” ХХК-ийн Байгаль орчны мэргэжилтэн нь байгаль орчны асуудлыг хариуцан ажиллаж, БОХТ, БОХШХ-ийг хэрэгжүүлж, хэрэгжилтийн үр дүн, тайланг компаний удирдлага, байгаль орчныг хариуцсан бүх шатны төр, захиргааны байгууллагын өмнө хариуцан ажиллах үүрэг хүлээнэ.

Хүснэгт 14. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон Төсөв / 2023 он /	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2023 онд				
			6-р сар	7-р сар	8-р сар		
1	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан арга хэмжээний хэрэгжилтэнд орон нутгийн төлөөллөөр хөндлөнгийн хяналт хийлгэх	-			+	Уурхайн удирдлага	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан арга хэмжээнд хяналт тавих шаардлагатай.
2	Ажиллагсадыг жилд 1 удаа эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулах	Үйл ажиллагааны зардалд орсон			+	Уурхайн удирдлага	Ажилчдыг эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулж байх шаардлагатай.
3	Орон нутагтай нийгмийн хариуцлагын гэрээ байгуулж, гэрээний дагуу хамтран ажиллах	Дотоод төлөвлөлтөөр	+	+	+	Уурхайн удирдлага	Орон нутагтай нийгмийн хариуцлагын гэрээ байгуулан нягт хамтран ажиллах
4	Хог хаягдлын асуудлыг хариуцсан ажилтантай болох.	-	+	+	+	Уурхайн удирдлага	Хог хаягдлаас үүсэх сөрөг нөлөөллийг буруулах
5	Хог хаягдлын бүртгэл хөтлөх	-	+	+	+	Хог хаягдлыг хариуцсан ажилтан	
Нийт зардал		-					

VI.X. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь, төлөвлөгөө

"Сүх-Индэр" ХХК нь жил бүр БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, бүх шатны Засаг дарга, байгаль орчны төрийн бус байгууллага, нутгийн иргэдэд тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хагас жил тутамд хүргүүлнэ.

Хүснэгт 15. Олон нийтэд тайлагнах, танилцуулах төлөвлөгөө

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд		Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Зохион байгуулах газар
Дорнод аймаг	Орон нутгийн байгаль орчны газар	Хуралд танилцуулах	БОМТ-ийн 2023 оны хэрэгжилтийн тайлан	11-р сарын 01-ний өдрийн дотор	Уурхайд
	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ	Уулзалт			БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-т
Төрийн захиргааны төв байгууллага	Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, Бүх шатны засаг дарга	Тайлан, төлөвлөгөөг тайлан хэлбэрээр болон Файл хэлбэрээр	2023 оны БОМТ	12-р сарын 01-ний өдрийн дотор	Засаг даргын тамгын газарт

2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ

“Сүх-Индэр” ХХК-ийн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг БОАЖ-ын Сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ны өдрийн А/618 тоот “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсрууллаа.

2023 онд БОМТ-нд нийт **7,666,000** сая төгрөг зарцуулахаар төлөвлөлөө.

Хүснэгт 16. 2023 оны БОМТ-нд зарцуулсан нийт зардал

№	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ	Зардал, 2023 он /төгрөг/
1	Байгаль орчинд учирч болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	400,000
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	-
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	6,000,000
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
6	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	350,000
7	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	400,000
8	Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	-
9	Олон нийтэд тайлагнах төлөвлөгөө	-
10	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	516,000
Нийт дүн		7,666,000

ДҮГНЭЛТ

Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Сүх-Индэр” ХХК-ийн “Зүүн-Өлзийт” нэртэй барилгын чулууны ордын 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний дагуу биелэлтийн тайланг боловсруулж дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

“СҮХ-ИНДЭР” ХХК-ийн 2023 оны БОМТ-ний биелэлтийн тайланг БОАЖ-ын Сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ны өдрийн А/618 тоот “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсрууллаа.

Уг төслийн явцад байгаль экологийн унаган төрхийг хамгаалахын тулд байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний дүн, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээний зөвлөмж, Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө зэргийг мөрдлөг болгон ажиллаж, 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний дагуу байгаль орчны арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

“Зүүн-Өлзийт” барилгын чулууны ордын БОМТ-нд 2023 онд нийт **7,666,000** төгрөг зарцуулахаар төлөвлөлөө.

“СҮХ-ИНДЭР” ХХК нь БОМТ-г хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын 50%-тай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгийг нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд төвлөрүүлэх үүрэгтэй.

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүрийн 11 дүгээр сарын 01-ны дотор тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, дараа оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний төслийн хамт холбогдох байууллагад хүргүүлж байх зайлшгүй шаардлагатай болно.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

1. Монгол Улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, 1995 он
2. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, 2012 он
3. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний аргачилсан заавар УБ 2010.
4. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын салбарын стандартуудын эмхтгэл УБ 2010.
5. “БОМТ боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам” БОАЖСайдын А/618 тоот тушаал, 2019 он.
6. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, үнэлгээ аудитын журам, аргачлал 2014
7. Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших ДО-004А тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй “Зүүн-Өлзийт” Барилгын чулууны ордыг ил аргаар ашиглах ТЭЗҮ, 2021 он
8. Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Зүүн-Өлзийт” Барилгын чулууны ордыг ил аргаар ашиглах төслийн Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайлан, 2022 он
9. Дорнод аймгийн Хэрлэн сумын нутагт орших “Зүүн-Өлзийт” Барилгын чулууны ордыг ил аргаар ашиглах төслийн БОМТ, 2022 он
10. <http://www.legalinfo.mn//>